

pomoci (indolenza colpevole)¹⁰⁴⁾, neb vůči zvířectvu, (chytání ptactva, týrání zvířat¹⁰⁵⁾ a budou velmi závažny při posuzování otázky právo-měrnosti či bezprávnosti neb beztrestnosti činu.

Do jaké míry bude zákon ovládán ethickými zájmy, bude záležití dle váhy a důležitosti i ostatních zájmů společných, neboť je právě zákon výslednicí všech zájmů lidské společnosti s úkolem sloužiti praktickým potřebám společnosti. Tím lze si vysvětliti v některých případech dis-krepanci mezi zákonem a etikou. V častých případech odpovídal zákon v době sepisování ethickým zájmům, ale průběhem doby — změnou spol. zájmů, zejm. i zájmů ethických — přestal jim vyhovovati.

§ 10. Hlasatelé společných zájmů.

Zmínili jsme se shora, že lidská společnost je toliko představou, fikcí. Neexistuje tedy formálně žádný zástupce, jenž by všeobecně, na způsob zastoupení osob právnických, přiváděl její zájmy ve viditelné formě k platnosti.¹⁰⁶⁾ Namane se otázka, jak a z čeho lze tedy poznati, a vyčístí existenci a povahu těchto společných zájmů, zda a jakým způsobem manifestují se ony nějak na venek.

Takoví mluvčí a zastanci společných zájmů vskutku existují a jsou to:

I. **věda práva trestního.** Tato všímajíc si jednotlivých zjevů života společenského a přibližuje k zájmům lidské společnosti, stává se hlasatelkou jejich a nutí váhou svých poznatků zákonodárce, aby všímal si jejich projevů.¹⁰⁷⁾ Materiál zákonodárci takto poskytnutý je mnohdy velmi černý. Zákonodárce nejen že jej přejímá, nýbrž přenechává dokonce mnohdy vědě, aby některé nezbytné nejasnosti předpisů trestních sama svými poznatky doplňovala a soudci v interpretaci zákona napomáhala, v přesvědčení, že věda tlumočí jen názory lidské společnosti. Ovšem bude tu přihlížeti k souboru veškeré vědy trestní, nikoli snad jen k zastanci určitého směru, neboť existence jinakých názorů je právě důkazem, že vzniká tu kolise a nezbude tedy než kolisi tu buď přijetím převládajícího názoru neb cestou kompromisu řešiti.

Že zákonodárce vidí ve vědě mluvčí lidské společnosti, jichž dlužno respektovati, jde z historie celé řady předpisů trestního práva na jevo. Vzpomeňme jen dalekosáhlé činnosti italských právníků při recepci římského práva, francouzských a německých syntetiků (Mathaeus, N. Vigilius), saských právníků, empiriků (Carpzow), racionalistů (Gro-

¹⁰⁴⁾ Dle § 314 osn. tr. z. je trestný, kdo opomene jiného ze zjevného nebezpečí života zachrániti neb cizí pomoc k záchraně přivolati. — Dle § 360 č. 10 něm. tr. z. (t. zv. Liebesparagraph) dopustí se trestného činu, kdo neuposlechne při neštěstí výzvy k pomoci, ač může učiniti tak bez vlastního nebezpečí. — Podobně stihá § 257 osn. tr. z. toho, kdo ženu s ním těhotnou, která následkem těhotenství neb šestinedělí nemůže se o sebe starati, vydá v šanc nouzi neb bezpomoci. Srv. i § 142 uherského tr. z. o přest.

¹⁰⁵⁾ Dosud trestno jen úřadem policejním (obcí) a to jen tehdy, stalo-li se mučení veřejně a způsobem veřejné pohoršení vzbuzujícím (min. nař. z 15. II. 1855 č. 31. ř. z.) Dle § 479 osn. tr. z. je týrání a surové nakládání se zvířetem bez výhrady přestupkem. — Stejně i dle § 86 uhers. zák. o přestupcích.

¹⁰⁶⁾ O zástupci veř. zájmu na poli práva trestního viz kap. 17.

¹⁰⁷⁾ Srv. Průšák l. c. str. 28.

tius), školy osvícenské (Montesquien, Voltaire, Rousseau), Beccaria,¹⁰⁸⁾ právních filosofů (Kant, Zacharia), Hegeliánů. Řečení a jiní učenci byli hlasatelé tehdy panujících názorů a dovedli svými naukami dáti ráz trestnímu zákonodárství z tehdejší doby.¹⁰⁹⁾

I v novější době je snaha slyšeti před utvořením nových zákonů trestních úsudek vědy,¹¹⁰⁾ o čemž svědčí historie posledních osnov tr. zák.

II. veřejné mínění.¹¹¹⁾ Tím rozuměti dlužno kromě různých veřejných projevů,¹¹²⁾ zejména tisk (žurnalistiku) a parlament.

Že **žurnalistika** jako celek, tedy tisk veškerých stran a tříd ve státu, nemůže zůstat bez povšimnutí, rozumí se samo sebou. Jeť právě kolem tisku, aby tlumočil potřeby a zájmy lidské společnosti. Ovšem budou závažny jen ty hlasy a názory veř. tisku které mají na zřeteli společné zájmy společnosti,¹¹³⁾ tedy nikoliv žurnalistika hovějí výlučně zájmům a potřebám určitých skupin. — Odchylné, ojedinelé názory budou tu toliko projevy soukromými.

Je nepochybně a řada dokladů tomu nasvědčuje, že tisk jako mluvčí společných zájmů, dal nejednou podnět k utvoření neb zrušení určitého předpisu trestního. (Srv. na př. lex Heinze, případ Jcana Calase atd.)

Parlament, pokud vzešel ze všeob. práva hlasovacího a činí tudíž obraz všech vrstev společností určitého státu, je zajisté nejpopovolanějším mluvčím společných zájmů občanů a dlužno proto projevy jeho, pokud za nimi stojí celý sbor neb aspoň jeho většina,¹¹⁴⁾ označiti za důležité projevy lidské společnosti.

III. Právní péče. Možnost tlumočiti zájmy společné v nalézání a péči o právo je v dnešní době dána úřadům soudní péče (soudům a st. zastupitelstvím) v míře velmi omezené. Jak bude ještě uvedeno, jsou oba tyto úřady vázány zásadně na zákon,¹¹⁵⁾ od něhož nemohou ustoupiti, byť i sebe více přimlouvaly se za to naléhavé zájmy společné. Ovšem bude tak do jisté míry možno, jedná-li se zejm. o t. zv. případy **pochybné**, kde totiž povaha skutková je nejasná a připouští různý výklad. O tom dále.

V historii trest. práva lze tu znamenati nápadnou kolísavost. Byly doby, kdy soudci byli oprávněni přihlížeti bez omezení k zájmům spo-

¹⁰⁸⁾ Srv. jeho slavné dílo „O zločinech a trestech“ (1764).

¹⁰⁹⁾ Srv. Storchův přehledný článek v pozn. 103 zmíněný.

¹¹⁰⁾ Žel, že věda poslední doby poskytovala obraz veliké rozháranosti v příčině hlavních zásad řízení trestního.

¹¹¹⁾ Srv. důležitý význam veř. mínění (communis opinio) v antických státech, zejména v Římě (tribunské věto, censura morum); ovšem tehdy byla všeobecná účast veškerého národa na veřejném životě obvyklá a velmi intenzivní.

¹¹²⁾ Srv. pozn. 67. Sem patří i projevy na veřejných schůzích a shromážděních, v nichž přetřásány otázky společného zájmu. Schaeffle (Bau u. Leben des sozialen Körpers, IV. str. 64) definuje veř. mínění jako produkt ton udávajících duchů a souhlasajících mas.

¹¹³⁾ Srv. na př. živou diskusi, kterou vyvolal článek ve Velikonočním čísle (1903) v časopisu Neue Freie Presse o pojednání presidenta Pavla Magnanda (zvaného „dobrým soudcem“) v Chateau Thierry, kdež týž mezi jiným uvádí, že soudce při posuzování případu musí se sám sebe tázati, jak by on sám za podobných okolností byl jednal a ukládá mu za povinnost, aby svými rozhodnutími upozornil na chyby nedokonalého neb zastaralého zákona.

¹¹⁴⁾ skutečná, nikoli jen umělá.

¹¹⁵⁾ Jinak ovšem v praxi u soudů porotních.

lečným¹¹⁶⁾ — což vedlo namnoze až k soudcovské libovůli;¹¹⁷⁾ jindy zase byla volnost soudcovská co nejvíce omezována a soudcové na přesné zachování psaného zákona poukazováni.¹¹⁸⁾

Věc ta je ještě dnes předmětem prudkých sporů a bude o ní ve stati o »výkladu« ještě pojednáno.

IV. O tom, že za určitých předpokladů možno označiti i stát a jeho orgány za zástupce lidské společnosti určitého územního okrsku, bylo již shora promluveno. Stát bude tu míti úkol, zastupovati a hájiti společné zájmy všech svých občanů, což činiti bude prostřednictvím svých orgánů.

Význačným státním orgánem, jemuž přísluší, aby tlumočil a hájil zájmy společnosti na poli práva trestního, je státní zástupce, o němž bude pojednáno v odstavcích dalších.

§ 11. Soukromé zájmy.

Činnost lidská má dvojí stránku, objektivní a subjektivní. **Objektivní stránkou** rozumíme relaci její k světu zevnějšímu, tedy vůči zájmům jednotlivcovým a zájmům lidské společnosti. **Subjektivní stránkou** je vztah činnosti lidské k psychickému ovzduší jejího původce (pachatele), tedy psychologický vznik její ve světě představ.¹¹⁹⁾ Impuls k činu dán je vždy nějakým zájmem (pohnutkou),¹²⁰⁾ z něhož rodí se určitá idea, myšlenka, jež pak manifestována je na venek nějakým projevem (objektivním činem). Zájem ten zoveme povšechně pohnutkou (obmyslem,¹²¹⁾ motivem).

Až dosud bylo jednáno o objektivní stránce lidské činnosti a to hlavně vzhledem k společným zájmům lidské společnosti. Nutno nyní pojednati o relaci lidské činnosti vůči zájmům soukromým (poškozeného) a pak o subjektivní stránce činu, tedy o soukromém zájmu pachatele (zločince).

¹¹⁶⁾ V době římského císařství soudili soudci „ad exemplum legis“ 17 § 3 D 48) v středověku „nalézali“ soudci právo.

¹¹⁷⁾ Josefínský tr. ř. zmiňuje se o této soudcovské libovůli a snaží se ji vyloučiti.

¹¹⁸⁾ V článku „Subjektivismus in der Rechtsprechung“ (G. Z. 1913 str. 131) poukazuje Ulpianus na to, že soudcové jakožto společenští subjektivní stali se mluvčími společnosti samé neb její převážné části.

¹¹⁹⁾ Höffding, l. c. str. 21: „Jen ve vnitřním jednání osvědčuje se vůle nedvojsmyslně, může tedy býti jen tato předmětem etického ocenění.“

¹²⁰⁾ Vycházíme tu všude z předpokladu, že čin je zaviněn a tedy přičitatelný.

¹²¹⁾ Prušák, l. c. str. 90. Miříčka „O formách trestné viny“ str. 13. Liszt. (Lehrbuch). S pojmem činu je vždy nerozlučně dán motiv. Nemotivovaného činu. Je tedy naprosto nutno, aby zákonodárce a stejně i soudce přihlížel k pohnutce činů trestných. Požadavek ten hájí zejm. Ferri (La sociologie criminelle). Námítky proti němu vznesené velmi případně vyvrací Prušák „Kriminální noetika“ str. 166 sl. Je jisto, že moderní zákonodárce neobejde se bez náležitého zřetele k pohnutce pachatelově a že jen ty trestné zákony bude lze označiti za demokratické, které přihlížeti budou k motivům pachatelových. Je příznačno, že u lidového soudce (porotce) jest požadavek tento již dávno samozřejmý a pro otázku o vině či nevině téměř jedině rozhodující. Vždyť právě sociálnost a antisociálnost činu a tudíž přípustnost neb zavržitelnost jeho je zjevna jen ze zájmu (pohnutky), který pachatele k činu přivedl. — Správně uvádí Prušák, cit. str. 168, že jenom člověk silný neb duševně chorý se dopouští zločinu bez duševních pohnutek.